

A JÓ KORMÁNYZÁS REGIONÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEI A VIDÉKI TÉRBEN¹ REGIONAL LINKS OF GOOD GOVERNANCE IN RURAL SPACE

Káposzta József

egyetemi docens

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Szent István Egyetem

E-mail: kaposzta.jozsef@gtk.szie.hu

Összefoglalás

A vidékgazdasági stratégiák készítése, a tervezés napjainkban új értelmet talált, hiszen a globalizáció térnyerésével számos új tényező került az elemzések látókörébe. Azt is beláttuk, hogy napjainkban egy adott térségen belül a gazdasági változást részben külső erők határozzák meg - melyekre magán a térségen belüli szereplők nincsenek hatással -, részben pedig a helyi szereplők döntései és cselekedetei befolyásolják. Mindezen összefüggések is jól mutatják, hogy a jó kormányzás kialakulásához, működtetéséhez és fejlesztéséhez számos belső és külső tényező együttes kapcsolatrendszerére van szükség. Ebben a tanulmányban azzal a kérdéssel foglalkozom, hogy milyen irányú változás kívánatosak a jó kormányzás kialakításához, illetve feltétlenül szükséges-e változás, azaz mik lehetnek a regionális gazdaságpolitika legfontosabb célkitűzései, melyek segíthetik a vidéki térben a jó kormányzás fejlődését.

Abstract

Preparing strategies of rural economy, planning has found a new meaning nowadays as several new factors have entered the perspective of analyses by the penetration of globalization. We have also recognised that within a given region the economic changes are partly determined by outside factors nowadays - these changes are not influenced by the performers within the region itself -, and are partly determined by the decisions and activities of the local performers. All these links can illustrate well that a combined system of relationships of several inside and outside factors are necessary for the development, for the operation and for the improvement of good governance. The present paper deals with the following questions: what direction of change is desired for the development of good governance; is the change inevitably necessary and what can be the most important goals of regional economic policy, which can help the improvement of good governance in rural space?

Kulcsszavak: jó kormányzás gazdaságtana, regionális gazdaság, vidékgazdaság, térbeliség

JEL besorolás: R10, R11

LCC: HD72-88

Bevezetés

A vidéki gazdaság fejlesztési kérdései manapság kétségtelenül az érdeklődés középpontjában állnak, mivel a területek különbségek csökkentése elsődleges minden nemzeti kormányzat számára, így ennek be kell épülnie a jó kormányzás rendszerébe. Sokan foglalkoznak a területfejlesztés sürgető problémáival, ami már napjainkra a városi élet jellemző problémáit is érintik. Nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk, hogy a világban a nemzeti kormányok nagyban érdekeltek a területi fejlesztés eredményeiben, nagy ráhatással rendelkeznek ennek a

¹ „A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szent István Egyetem együttműködésével készült.”

fejlődésnek a befolyásolásában, és hasonlóan nagy a felelősségük abban, hogy ezt a fejlődést a társadalmilag megkívánt irányba vigyék, mégis kevés olyan kormány van, amely valaha is következetes politikát folytatott volna a területi tervezést illetően (Enyedi, 1993). Mindezek alapján fontosnak tartom a jó kormányzás rendszerének működésében a nemzetközi területi összefüggések gazdasági társadalmi kapcsolatrendszerét is taglalni.

Nagy-Britanniában még a II. világháború előtt világhosszá vált, hogy az északi és a walesi ipari övezetek nyomott gazdasági helyzete megoldhatatlan problémát jelent, és mindennaposak voltak a viták arról, hogy mely nemzeti stratégiák működhetnek, illetve melyek nem. Az 1950-es évektől kezdve némi csalódottság figyelhető meg abban, hogy az úgynevezett fejlődő országok támogatás nélkül nem érik utol a fejlettebbeket, még a különféle folyamatos és nagymértékű nemzetközi támogatások ellenére sem. Ráadásul azok a gazdaságstatisztikusok, akik a világ országai közti jövedelemkülönbségeket vizsgálták, úgy vélték, hogy okuk van megkérdőjelezni a konvergencia elkerülhetetlenségét. A jobb gazdasági feltételek és stratégiák iránti vágy egyik alapja az a felismerés volt, hogy folyamatossá válhat a regionális hanyatlás és a térségi gazdasági, társadalmi válság állandósulhat. Az 1960-as évek nagy részében, amikor az európai és tengeren túli társadalmakat egyébként a „bőség társadalmainak” nevezték, a szegénység felé fordult a figyelem. Ma már sajnos kevésbé vagyunk hajlamosak arra, hogy problémásnak tekintsük azokat a térségeket, ahol a gazdasági fejlődés szintje alacsony, vagy ahol a gazdasági, társadalmi tevékenység teljes hanyatlása tapasztalható (Lengyel-Rechnitzer, 2004). Az 1980-as 90-es évek európai gazdaságában bekövetkezett szerkezeti, demográfiai változások ismét felszínre hozták a hagyományos területi különbségeket okozó problémákat. Ezek a változások az észak-, a nyugat- és délnyugat-európai államokban fellendülést, míg a kelet-európai államokban viszonylagos vagy teljes hanyatlást jelentettek. Ugyanakkor vitákat is gerjesztettek azokról a programokról, amelyek kapcsolódtak a területfejlesztés megújításához az „újraiparosításhoz”. E kifejezés mögött egyre inkább az a felismerés rejlett, hogy a nyugat-európai államok területeinek gazdasági bázisát a feszített verseny és a technológiai váltás veszélyezteti. E változások küszöbén szembe kellett néznünk a sürgető problémákkal. Az átmenetet nehéz volt függetleníteni attól a kérdéstől, hogy az átalakulás, Európa egyes területein a helyi gazdasági tevékenység bővülésével, más részein hanyatlással járt. További problémaként került elő, hogy a legtöbb esetben nehéz volt megállapítani a változás okát vagy okait, így az is nehézséget jelentett, hogy megbirkózzunk a következmények hatásaival és új irányzatokat, intézkedéseket tervezzünk.

E regionális problémák nagy részének létezett és a mai napig is létezik egy tisztán városi dimenziója. A XX. század elején a mezőgazdaság gazdasági jelentőségének csökkenése miatt felgyorsult az urbanizáció folyamata és a mezőgazdaság vezető szerepét felváltotta az ipari forradalom. A városi munkanélküliség mind az egyén, mind a közösség számára sokkal szembetűnőbb és nyugtalanítóbb lett, mint a vidéki foglalkoztatás kérdése. Ráadásul a népesség a városokba való hirtelen beáramlása a vidéki területekről a városi szegénynegyedekbe felgyorsította a változást, ez pedig a városrendezés egyéb feladatainak összességével együtt mérhetetlenül megnövelte azon városi területek számát, amelyek külső gazdasági segítséget igényeltek (Lengyel-Rechnitzer, 2008). A közlekedési- és környezetszennyezés problémái (különösen a városi és városkörnyéki területeken), a társadalmi feszültségek növekedése a terület- és az erőforrások ésszerűbb felhasználásának kialakítását sürgették. Az említett problémák Európa nyugati területein leginkább az 1950-es és 1960-as évek során, míg Kelet-Európában a rendszerváltozás és az EU integrációt követően jelentkeztek, amikor is az EU strukturális forrásainak köszönhetően jóformán minden jelentősebb nagyvárosi térség fejlődött, míg a vidékgazdaság leszakadó irányba mozdult el. Mindezek alapján fontosnak tartom, hogy összefüggéseiben vizsgáljam a térségi gazdaság legfontosabbnak tartott gazdaságfejlesztési

modelljeit, hiszen ezek kialakulása, hasznossága jelentősen befolyásolhatja egy adott ország jó kormányzásának stratégiai irányait.

A térbeli gazdaság fejlődési elméleteinek változásai

A gazdasági, társadalmi átalakulások alapján jelentős változási tendencia indult el a térbeli gazdaság fejlődési elméleteiben. Egy-egy régió fejlődését, gazdaságának növekedését számos külső és belső tényező befolyásolja. Nem lehet egyetlen tényezőt vagy éppen tényezőcsoportot kiemelni (Armstrong-Taylor, 2000). Ennek megfelelően nem egy, hanem számos elmélet kísérelte meg értelmezni és magyarázni a regionális növekedést és ezzel együtt a hanyatlás meghatározó faktorait. Számos fontos elméleti összefüggést fogalmaztak meg a *neoklasszikus* regionális növekedés összefüggéseinek feltárásában. Az elmélet fő irányvonalként fogalmazták meg, hogy a különféle termelési tényezők közötti eltérések éppen mobilitásuk révén egyenlítődnek majd ki, azaz a régiók közötti jövedelmi különbségek alapvetően a kiegyenlítődés irányába hatnak. Elsősorban a régiók közötti tényezők mobilitásának elméletként értelmezték ezt a növekedési teóriát (Ács-Varga, 2000). Az elmélet több olyan tényezőt is vizsgált, melynek meglétét alapként feltételezték. Ilyen volt a teljes foglalkoztatottság, a verseny szabadsága, a termelési tényezők akadálytalan áramlása, a régiók közötti szállítási költségek elhanyagolható értéke, az összes régióban közel azonos termelési szerkezet feltétele, az egyes termelési tényezőket a határtermékük szerint értékelik a piacon, illetve feltételezték, hogy a bérszínvonal és a tőke hozadékának nagysága a termelési tényezők felhasználásának mértékétől függ (Altmann, 2010). Ezen teória kellő alapot teremtett a növekedési modellek fejlődésének, hiszen a differenciára gyakorolt hatások elemzése számos esetben – éppen a területi különbségekből fakadó gazdasági/társadalmi differenciáknak volt köszönhető, így az egyensúlyi állapot kialakulása területenként több és több tényező befolyását kezdte vizsgálat alá vonni. Fő kérdésként merült fel, hogy a termelési tényezők mobilitása lehetséges, hogy pont a területek közötti különbségek mélyülését segíti elő és a munkaerő, a tőke, a technológia szabad áramlása egyes régiókat kiemel, másokban pedig elmélyíti a válságot.

A neoklasszikus nemzetgazdasági modellekből fakadó kérdések hatására, a változások elemzése következtében került levezetésre a *regionális növekedési modell*, így a modellben megfogalmazott alkalmazott gazdasági megszorítások, térbeli differenciákra gyakorolt hatásuk is szükségszerűen elfogadásra, adaptálásra kerültek. Míg a nemzetgazdaság zártabb rendszerében jól értelmezhető és jobban magyarázható a teljes foglalkoztatás, a szabad verseny, vagy a termelési tényezők közötti korlátlan mobilitás, addig a regionális dimenzióban ezek az összefüggések nehezen írhatók le (Capello, 2007). A termelési tényezők kihasználásában jelentős eltérések vannak az egyes régiókban – ez is az egyik alapja a területi különbségek növekedésének -, illetve a területi piacon jelenlévő monopóliumok számos gazdasági ágazatban akadályozzák a tényezők korlátlan és szabad áramlását. A tőke és a munkaerő mozgása sem magyarázható csupán a bérszínvonal és a tőkehozadékok eltérő különbségeivel (Bajmócy, 2011). A regionális gazdasági vizsgálatok éppen azt bizonyították, hogy a munkaerő migrációját nem egyszerűen a reálbérekben meglévő különbségek motiválják, hanem olyan kiegészítő tényezőktől is függnék, mint a munkahely kínálata, annak szerkezete, a létfenntartási költségek nagysága, a városiasodás foka, a lakásárak és a bérleti díjak nagysága, vagy éppen a szabadidő eltöltésének lehetőségei, sőt az elérhető társadalmi pozíció jellege is.

Mindezekből is jól látható, hogy a lakosság számára fontos területi tényezővé vált az urbanizáció fejlődési motivációja. A XX. század elején, amikor Európában számos vidéki körzetre a népesség csökkenése lett jellemző, további problémák váltak szemmel láthatóvá. A fejlődő területeken, ahol a közszolgáltatások minden fajtája iránt növekedett az igény, az

önkormányzatok hatáskörébe tartozó fő bevételi források (helyi szinten elsősorban a helyi adókra, pl. iparüzési adóra, nemzeti szinten a támogatási forrásokra gondolok) gyakran nem tudtak lépést tartani a növekvő igényekkel. Felmerült a kérdés, hogy az igények teljesítéséhez növelni és átcsoportosítani kellene a helyi adókat, de jogosan tartottak attól, hogy a nagyobb adóterhek elriasztják vagy meggátolják az üzleti befektetéseket és ezzel hátrányba kerülhetnek a dinamikus fejlődő térségek, így a *beruházás-vezérelt elméletek* kerültek előtérbe. Az elmélet szerint minden beruházásnak előrecsatoló hatása van, amely a kapcsolódó ágazatokban történő további feldolgozása miatt következik be, hiszen minden gazdasági fejlődés újabb beruházásokat fog generálni (Lengyel-Rechnitzer, 2004, 2008). Ugyanakkor vannak visszacsatoló hatásai is, amelyek a beruházáshoz és az általa megindított termeléshez szükséges áruk, szolgáltatások iránti keresletben érvényesülnek, hiszen a megtermelt többletjövedelem elköltése jelentős gazdasági fejlődést eredményezhet. Ez a hatás érvényesülhet a kereslet növekedésében, hiszen a beruházás következményeként keletkezett jövedelmek fokozzák az áruk és a szolgáltatások iránti keresletet, ami viszont további befektetéseket válthat ki. Természetesen ezek a beruházások még nagyobb hatást fejthetnek ki, ha technológiai fejlesztéseket is generálnak, hiszen egy korszerű, modern technológiával működő üzem telepítése hozzájárulhat a munkaerő-állomány képzettségének növeléséhez, s ezáltal újdonságfogadási képességének bővítéséhez, ami például kapcsolódó kisüzemek létrehozását, az oktatás színvonalának növekedését is eredményezheti. A beruházások egy-egy térségben hatnak az infrastrukturális ellátottságra, a települések közszolgáltatásainak színvonalára, intézményi ellátottságára, így az államtól és a helyi kormányzatoktól újabb befektetéseket válthatnak ki, amelyek azután ismét serkentőleg hatnak a kapacitásokra, a jövedelmekre, s komplementer effektusaik révén további növekedési folyamatokat indíthatnak meg.

Mindezen összefüggések jól mutatják, hogy a gazdasági fejlődés térbeli hatásai, mind gazdasági, mint jóléti összefüggésekben fontos tényezői a területfejlesztésnek, így a területi eloszlásban is számos komplementer hatást okoznak, melyek hatására létrejönnek *növekedési és erőforrásvesztő* térségek. Ezen térségek vizsgálata, gazdaságuk fejlesztésének stratégiai irányi fontosak egy jó állam működési rendszerben, hiszen a központi irányítás tudja ezeket komplexen befolyásolni. Ennek megfelelően a növekedési régiókban a lakosság jövedelmi szintje meghaladja az országos átlagot, a fejlődés dinamikus, a befektetések volumene folyamatosan emelkedik, a lokális iparban számottevő az exporttöbblet, a régió gazdasági potenciálja a termelési tényezők folyamatos beáramlását eredményezi (Fenyővári-Lukovics, 2008). Az erőforrásvesztő régiókban viszont a gazdasági potenciál fokozatosan szűkül, a termelés volumene csökken, az ipari beruházások visszaesnek, valamint a mobil termelési tényezők kiáramlanak a térségből. A munkaerő elvándorlása szelektíven megy végbe, elsőként a fiatal, innovatív és aktív népesség vándorol el, majd követik őket a területen működő szolgáltatások is. A regionális különbségek állapota, változásuk iránya és sebessége függ az adott nemzetgazdaság fejlettségétől is, így a jó kormányzás rendszerét működtető nemzeti kormányzatoknak rendkívüli a felelősségük a területi különbségek kialakulásában, annak kezelésében. Hosszú távon a különféle politikai megfontolások, az irányított gazdasági fejlesztések következményei, de a társadalmi effektusok miatt is regionális politikai intézkedések születnek az erőforrásvesztő térségek fejlesztésére (Káposzta, 2007, 2009). Mindezek azt mutatják, hogy a hosszú távú fejlődés során megkezdődik a kiegyenlítődés a térségek között, megindul a különféle, de döntően állami eszközökkel az erőforrások áterelése a fejletlen térségekbe, s ezzel a jövedelmezőségi és a komplementer hatások gerjesztése. Természetesen rövid távú hatásokról nem beszélhetünk, hiszen ilyen irányú területfejlesztési komplex hatásokat csak emberöltőkben vizsgálhatunk. Egy tényezőt viszont fontos megfogalmaznom, miszerint nincs lineáris összefüggés a növekedés és az erőforrásvesztés között, hiszen a tapasztalatok szerint az erőforrásvesztő területeket fejlődési pályára állítani

jóval több időbe kerül, mint a leszakadás kialakulásának ideje. A jellemzően hanyatló kelet-európai régiókban a szolgáltatások iránti igény nem a népesség fogyatkozásával arányosan csökkent, hiszen a fizetőképes kereslet rohamos visszaesésével a szolgáltatások exponenciálisan csökkentek. Fontos megjegyezni, hogy gyakran ezekre a régiókra jellemző előregedő társadalom tagjai, a legjobban helyhez kötött emberek azok, akik leginkább igénylik a közszolgáltatásokat (Varga, 2009). Ez a probléma, valamint a meglévő infrastruktúra - az utak, a hidak, víz, gáz, elektromos- és a csatornahálózat - fenntartásához szükséges anyagi eszközök csak még inkább emelik az költségeket, ami a szerkezeti átalakítás miatt megviselt területeket még hátrányosabb helyzetbe hozta. Leginkább megfigyelhető e tendencia a 2004-ben EU-hoz csatlakozott kelet-európai országok keleti határvidékén lévő, a „keleti-falban” elhelyezkedő régiókban. Az infrastrukturális fejlesztések hatására megvalósult szolgáltatások árát kifizetni tudó társadalmi réteg jellemzően jelentősen csökkent, ami további társadalmi, gazdasági feszültségekhez vezetett. Így napjainkra az adókból befolyt közpénzek és az EU strukturális forrásaiból területfejlesztésre érkező támogatások igazságos és hatékony elosztása vált talán a legfontosabb kérdéssé és egyben az egyik legnagyobb feladattá is.

A beruházás-vezérelt elméletek továbbfejlesztési irányai a beruházások piaci irányultságai felé mozdultak el és így alakultak ki az *exportorientált fejlesztési modellek*. Az elméletek abból indultak ki, hogy egy régió gazdasági növekedése döntően az exportra termelő ágazatok számától és azok fejlődésétől függ, vagyis a fejlesztés meghatározó forrása a régió gazdasága iránt jelentkező interregionális kereslet. A modell szerint egy régióban a korlátozottan rendelkezésre álló nyersanyagok, illetve az ezekből előállított késztermék exportja a magasabb fejlettségű térségek felé teremtheti meg a gazdasági fejlődés alapját. Hiszen az exportból keletkezett bevételek részben az infrastruktúra fejlesztésére, részben pedig az exportbázis kiszélesítésére és annak termelési feltételei javítására szolgálhatnak (Nemes Nagy, 1998). Mindezekhez beruházási eszközöket és különféle szolgáltatásokat a régió kívüli piacról szereznek be, de a regionális piacon is keresletet indukálhat az export fokozása. Az exportra termelő ágazatokban külső és belső megtakarítások jönnek létre, amelyek aztán gyorsítják a növekedési folyamatokat. A gazdaság fejlődése következtében keletkező többletjövedelmek növekedése meghaladhatja az exportgazdaság fejlődésének felszívó hatását, így olyan ágazatok letelepedését is eredményezhetik, amelyek a regionális piacok ellátását szélesítik. A térségi keresletre épülő üzemek növelik a belső megtakarításokat, ami fokozza a regionális ipar versenyképességét, döntően a régió kívüli piacokon, egyben lehetővé teszi az exportstruktúra tágítását (Danson–Lloyd–Hill, 1997). Az exportbázis diverzifikációs folyamatok következtében a régió jövedelme erőteljesen emelkedik és megindulhat a régió belüli jövedelmek körforgása. Ezen jövedelmek egy része a térségen kívül realizálódik, illetve az exportágazatokban jelentkező áru és szolgáltatások importjának fedezését biztosítja. Másik része viszont a régióban marad, emelve ezzel a regionális gazdaság termelését, annak jövedelmezőségét. Ennek következtében a regionális gazdaság ágazatainak termelése, jövedelme növekszik, s a régió belüli olyan multiplikátor hatások indulnak meg, amelyek újabb és újabb pótlólagos szolgáltatásokat, jóléti beruházásokat, többletjövedelmeket eredményeznek, ezzel is segítve a jó kormányzás stratégiájának megvalósulását.

Természetes dolog, miszerint e kiegyenlítődség, egyensúlyi állapot irányába ható elméletek mellett kialakultak ezek ellentétei is, amiket összefoglalóan *polarizációs elméleteknek* nevezünk, melyek a fejlődési különbségek kiszélesítésében, a divergenciák előtérbe kerülésében látják a területfejlesztés főbb összefüggéseit. Az elméletek alapjai abban rejlenek, miszerint a belső növekedési tényezők a régiók között eltérnek, így a régiók között erős függőség alakult ki a növekedési tényezőkben (Krugman, 1994). Az elméletek követői a fellépő egyensúlytalanságok által indukált körforgásokban létrejött halmazott, áttételes fejlődési

folyamatokban, mint az ágazati és regionális polarizációban látják a fejlődés hordozóit, ami aztán egyensúlytalanságok sorozatán keresztül jelentkeznek. Az elmélet követői az ágazati polarizáció eredetét az innovációk értelmezésével, azok gazdaságmegújító hatásaival magyarázzák a regionális növekedést. Napjainkra legnagyobb hatású ilyen irányultságú stratégia Fabricio Barca (2009) nevéhez fűződik, aki a „konvergenciát” mint célkitűzést hibaként közelített meg, mivel nem szolgálta egyik stratégiai fejlesztési célt sem. Véleménye szerint a fejlődést és a hatékonyságot az szolgálja, ha minden régió adottságait, potenciálját maximálisan használjuk fel: ez lehetséges akkor is, ha a különbségek csökkennek, de akkor is ha nőnek. A „konvergencia” a fejlett régiókban éppen ezen adottságok kihasználását fékezheti. A „konvergencia” eddigi értelmezése a kirekesztés és a szegénység megszűnését sem biztosította, mivel egy-egy régióon belül az egyének közötti jövedelmi, életmódi különbségek jóval nagyobbak, mint a régiók átlagai közötti különbségek (Goda-Tóth, 2013). A régiók GDP-je közelíthet egymáshoz, miközben az emberek helyzetében való különbségek nőnek. Ebből jól látható, hogy a regionális GDP nem lehet a különbségek egyetlen mércéje, hiszen számos gazdasági (innovációk), társadalmi (migráció, gyermeki jólét, öregedési tendenciák, képzettségi szint), természeti tényező (klímaváltozás) is befolyásolhatja a jólét és a fejlődés kialakulását (Gorzalek, 1995). Mindezeket is figyelembe véve napjainkban egyre többen a belső adottságra épülő *keresletorientált stratégiákat* helyezik előtérbe, melyeket a helyi és a regionális erőforrások által vezérelt stratégiák közé sorolhatjuk. Ahogy egyre több területi (NUTS) szint vesz részt a forrásokért folyó versenyben, az erőfeszítések mind nagyobb része irányul egyszerűen a másik fél megelőzésére, úgy a belső adottságokra épülő területfejlesztési stratégiák előtérbe kerülnek. Ennek következményeként Európa szerte egyre több kérdés merült fel azzal kapcsolatban, hogy nemzeti szinten a leszakadó térségek fejlesztése fontos-e a növekedés szempontjából és vajon tényleg ez-e az állami cselekvés legfontosabb iránya. Ezen kérdések összefüggéseinek értelmezései is segítséget nyújtottak a *kompetitív fejlődési elmélet modelljeinek* előtérbe kerüléséhez, hiszen az egymást követő és egymásra épülő fejlesztési fázisok nehezen cserélhetők, illetve hagyhatók el. Így a fejlesztési stratégia kialakításához szükséges figyelembe venni, hogy egy régió fejlődése jelenleg milyen szakaszban van. Tényező-vezérelt, ami leginkább a fejlődő régiók gazdaságfejlesztését takarja, vagy beruházás-vezérelt, ami a gazdasági fejlesztését elsősorban a beruházások növelésén keresztül valósítja meg, vagy innováció-vezérelt, ahol túlsúlyban vannak az innovatív, start-up vállalkozások és ezek fejlesztést generáló hatása révén valósulhat meg a növekedés.

Összességében megfogalmazható, hogy a világban számos, a helyi adottságokat is szem előtt tartó olyan térbeli gazdaságfejlesztési stratégiai modell alakult ki, melyek mindegyikével kapcsolatban megfogalmazható, hogy a jó kormányzás kialakításának fontossága megkerülhetetlen. A közigazgatás, a helyi és központi kormányzás összehangolt működése nélkül meggyőződés, hogy a fejlesztési stratégiák, modellek csupán elméletek maradnak, így nem váltják majd be a hozzájuk fűzött gazdasági, társadalmi fejlesztések reményeit.

Egyéni és társadalmi jóléti célok

A területfejlesztés és a jó kormányzás együttes gazdaságpolitikájának alapvető célkitűzései az egyéni jólét, az esélyegyenlőség, az igazságosság és a társadalmi egyetértés támogatása jegyében működnek. Ezek összessége adja a jó kormányzás minden olyan szegmensét, ami a vidékgazdaság fejlesztésének pilléreként említhetünk. Ez után nyilvánvalónak tűnik, hogy a gazdaságpolitika egy régió vonatkozásában a magasabb egy főre eső reáljövedelmet, a teljes foglalkoztatottságot, az egyén számára széles körű munka- és életstílus-választási lehetőséget, jövedelembiztonságot, és a jövedelmek közti különbségek csökkenését, a területi különbségek csökkentését kellene, hogy támogassa (Nijkamp-Abreu, 2009). Természetesen ezeknek a céloknak a személyre szabott jelentőségét nehéz megfogalmazni, hiszen minden embernek

megvan a maga értékrendje, ami egyébként a területi különbségek egyik mozgatórugója is. Amikor olyan átfogó projektekről, stratégiákról van szó, amelyek különböző embercsoportokat érintenek, nehéz a fenti követelmények szempontjából megfelelni. Bármilyen központi kormányzati intézkedésről is legyen szó - mint például a közvagyon használatáról, vagy a kibővített szolgáltatások fejlesztéséről, új iparágak telepítésének támogatásáról a régió belül - , biztos, hogy egyes embereknek több haszna lesz belőle, mint másoknak, sőt az is megeshet, hogy pont ilyen stratégiák okozhatnak területi különbségeket. Viszont létezik egy általános elv az úgynevezett Pareto-optimum vezérlésében, amely kifejti, hogy csak addig kívánatos egy változás, amíg úgy segít valakin, hogy közben senki másnak nem okoz kárt (Rechnitzer, 1998, Tóth, 2018). A gyakorlatban az egyéneknek a változás által hozott bizonyos előnyöket (például egy új autópálya építése) adó formájában meg kell fizetniük, hogy kompenzálják azokat, akik egyébként kárt szenvednének a változás miatt. Az igazi kérdés tehát az, hogy vajon a Pareto-elvnek megfelelően eleget teszünk-e lehetséges kiegyenlítő hatásokkal.

A gyakorlat azt bizonyítja, hogy sokkal könnyebb egy ilyen vezérlést javasolni, mintsem alkalmazni. Egy régió igazi lényege a tevékenységek és érdekek szoros összefüggésében rejlik, ezek a kölcsönhatások pedig különösen kritikusak egy sűrűn lakott városi vagy városkörnyéki területen. Egy adott tevékenységben bekövetkezett bármilyen változás hatására különféle külső gazdasági, társadalmi hatások jelentkeznek, amely hatások egyaránt lehetnek hasznosak és károsak is. Így például egy stadion felépítése a helyi kereskedőknek előnyt jelenthet azért, hogy több látogatót és vásárlóerőt vonz a térségbe, ugyanakkor tönkretelheti a környező lakóövezetet, mivel gyakoribbá válnak a forgalmi torlódások, valamint nő a zaj és a kommunális hulladék mennyisége. A területfejlesztéssel foglalkozó szakemberek és a jó kormányzás megvalósító közigazgatás számára fontos feladat, hogy olyan módszereket kezdeményezzenek, amelyekkel a területi változások során keletkező külső gazdasági hatásokat „internalizálják”, így a társadalmi előnyök internalizációja közérdek lesz. Ez az alapvető oka annak, hogy a helyi közigazgatás különböző formájú támogatásokat, impulzusokat és kedvezményeket nyújtanak az olyan tevékenységekhez, amelyekről azt hiszik, hogy kedvező külső gazdasági hatással bírnak. Tehát egy helyi vállalkozás részt vehet a helyi társadalmi jólét beruházások megvalósításában (saját fejlesztés, adó, támogatás), hogy így járuljon hozzá saját üzleti életének fejlesztéséhez. Egy önkormányzat vagy az állam pedig felhasználhatja a közös adóalapokat új iparágak támogatására, illetve adómentességet adhat nekik azon az elven, hogy az ilyen támogatás tartós befektetés az összes adófizető számára. Mindezek együtt alapfeltételei a jó kormányzás kialakításának.

Összefoglalás

A vidékgazdaság fejlesztése az elmúlt évtizedek gazdasági átalakulásában háttérbe szorult, hiszen a regnáló kormányzatok a fejlesztés irányainak meghatározásakor döntően a mezőgazdaság és a hozzá tartozó ágazatok bővítését fókuszálták. Ezen tanulmányom is jól mutatja, hogy a térgazdaság modelljei ugyan úgy adaptálhatók a vidékgazdaságba, mint az urbanizált nagyvárosok fejlesztésébe. Mindezek alapján a jó kormányzásnak tervezéskor figyelembe kell vennie a vidékgazdaság összetettségét, össztársadalmi szerepét és ez alapján tervezni a gazdasági, társadalmi együttműködések keresztül megvalósuló fejlesztési irányokat.

Köszönetnyilvánítás

„A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szent István Egyetem együttműködésével készült.”

Felhasznált irodalom

1. Ács, Z. J.-Varga A. (2000): Térbeliség, endogén növekedés és innováció. *Tér és Társadalom*, 4., pp. 23–39.
2. Altmann, M. P. (2010): *Contextual development economics*. Springer, New York.
3. Armstrong, H. – Taylor, J. (2000): *Regional Economics and Policy*. (3rd ed) Blackwell, Malden (MA).
4. Bajmócy Z. (2011): *Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe*. JATEPress, Szeged.
5. Barca, F. (2009): *An agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Independent report. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf
6. Capello, R. (2007): *Regional economics*. Routledge, London – New York.
7. Danson, M.– Lloyd, G.– Hill, S. (1997): *Regional Governance and Economic Development*. Pion, London
8. Dávid, L.-Remenyik, B.-Molnár, Cs.-Baiburiev, R.-Csobán, K. (2018): The impact of the Hungarian Grand Prix on the Hungarian tourism industry. *EVENT MANAGEMENT*, 22: (4) pp. 671-674. (2018)
9. Egri Zoltán (2017): Térségi egészséggyenlőtlenségek az európai makrorégióban (kelet-közép-európai szemszögből) *TERÜLETI STATISZTIKA* 57:(1) pp. 94-124. (2017)
10. Egri Zoltán-Kőszegi Irén Rita (2018): A gazdasági-társadalmi (komplex) térszerkezet kelet-közép-európai képe. *TERÜLETI STATISZTIKA* 58:(1) pp. 27-56. (2018)
11. Enyedi Gy. (1993) *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek és területi politika Magyarországon*. Monográfia
12. Fenyővári Zs.-Lukovics M. (2008): A regionális versenyképesség és a területi különbségek kölcsönhatásai. *Tér és Társadalom*, 2., pp. 1–20.
13. Goda P.-Tóth T. (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben. *TERÜLETI STATISZTIKA* 53:(2) pp. 169-189. (2013)
14. Gorzelak, G. (1995): *The Regional Dimension of Transformation in Central Europe. Regional Policy and Development Series No.10*. Regional Studies Association. London: Jessica Kingsley Publishers, 152 p.
15. Guth László -Káposzta József-Kapronczai István-Lehota József-Molnár József-Péter Balázs- Puskás János-Szénay László-Tóth Tamás-Villányi László (2000): *Agrárgazdaságtan* Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 2000. 242 p. (ISBN:963 356319 4)
16. Káposzta J. szerk. (2007): *Regionális gazdaságtan*. DE Kiadó Debrecen, 2007. 300 p. ISBN 978-963-9732-79-7
17. Káposzta, J. (2009): *New elements and research in spatial economy*. Scientific Book. Research Institute of J. Selye University, Komarno, 2009. pp. 181. ISBN 978-80-89234-72-1
18. Káposzta, J.-Nagy, A.- Nagy, H. (2014): Efficiency of Hungarian regions in using the development funds for touristic purposes. *Regionalnaja Ekonomika: Jug Rossii / Regional Economy: The South of Russia* 4:(6)pp. 33-39. (2014)
19. Káposzta, J.-Nagy, A.-Nagy, H. (2013): Tourism infrastructure index and the distribution of development funds in statistical regions of Hungary *Agrarnyi Vestnik Urala / Agrarian Bulletin of the Urals* 2013: (12) pp. 80-83. (2013)
20. Kozári József (2003): A mezőgazdasági szaktanácsadás finanszírozása a nyugat-európai országokban. *GAZDÁLKODÁS* 47:(5) pp. 67-71. (2003)

21. Kozári József-Tóth Krisztina (2011): The role of extension in the technical improvement of agricultural enterprises. *NAUKOVIJ VISZNYIK* 168:(3) pp. 34-39. (2011)
22. Krugman, P. (1994): Competitiveness: A dangerous obsession. *Foreign Affairs*, 2., pp. 28– 44.
23. Kulcsár László-Kozári József (1998): A vidékfejlesztés új stratégiája Magyarországon. *GAZDÁLKODÁS* 42:(4) pp. 11-21. (1998)
24. Lengyel I. - Rechnitzer J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 318p
25. Lengyel I.-Rechnitzer J. (2008): A regionális fejlődés súlypontjainak átrendeződése, új súlypont: a tudás. In Lengyel I. – Lukovics M. (szerk.): *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. JATEPress, Szeged, pp. 13–25.
26. Nagy, H.-Káposzta, J. (2010): Social and regional aspects of the structural and Cohesion Funds in the new EU member states between 2007-2013. In: Peter Bielik (szerk.): *Economics, Social Policy and Citizenship in the European Union – Evidence of V4 Countries and Perspectives for Ukraine*. 258 p. Nitra: Slovak University of Agriculture, Faculty of European Studies and Regional Development, 2010. pp. 148-167. ISBN: 978-80-552-0448-2
27. Nemes Nagy J. (1998): *A tér a társadalomkutatásban (Ember- település- régió sorozat)* Budapest 1998.
28. Nijkamp, P.-Abreu, M. (2009): Regional development theory. In Kitchin, R. – Thrift, N. (eds): *International encyclopedia of human geography*. Elsevier, Amsterdam (9. kötet), pp. 202–207.
29. Oláh I. - Ritter K.- Tóth T. (2013): The role of local communities in the disadvantaged rural areas In: Szendrő Katalin, Soós Mihály (szerk.) *Proceedings of the 4th International Conference of Economic Sciences*. 595 p. Kaposvár: Kaposvár University, 2013. pp. 547-553. (ISBN: 978-963-9821-62-0)
30. Rechnitzer J. (1998): *Területi stratégiák* Dialóg Campus kiadó Budapest-Pécs
31. Remenyik, B.-Molnár, Cs. (2017): The role of the Formula 1. Grand Prix in Hungary's tourism. *PROSPERITAS*, 2017. (3), pp. 92-112
32. Tóth T. (2018): Gazdaságfejlesztési lehetőségek a jól működő településeken. *STUDIA MUNDI-ECONOMICA* 5:(1) pp. 59-67. (2018)
33. Tóth, T. (2008): Applying Methods and Processes Used in Regional Planning and Analysis to Regional, Rural and Small Area Development In: Peter Bielik, Bogdan Klepacki, Sergii Kvasha (szerk.) *AGRICULTURAL MARKET AND TRADE: Evidence and perspective of V4 Region and its Neighbour – Ukraine*. 157 p. Warsaw: Editorial House Wies Jutra, 2008. pp. 105-119. (ISBN:83-89-503-62-x)
34. Varga A. (2009): *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémiai Kiadó, Budapest. WEF (2010): *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. World Economic Forum, Genf.